

Grażyna OSIKA
Politechnika Śląska
Wydział Organizacji i Zarządzania
Katedra Stosowanych Nauk Społecznych

AKSJOLOGICZNE DYLEMATY INTELIGENTNEGO ROZWOJU

Streszczenie. Problematyka prowadzonych tu rozważań skupia się wokół analizy aksjologicznych założeń Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój oraz ewentualnych dylematów wartości, które te założenia mogą skrywać. Dylematy wartości są nieodłącznym elementem każdego systemu wartości, ale świadomość ich zachodzenia pomaga w przewyciężaniu ich.

Słowa kluczowe: aksjologia, wartości, Inteligentny Rozwój, dylematy aksjologiczne, nierzetelność naukowa

AXIOLOGICAL DILEMMAS OF INTELLIGENT DEVELOPMENT

Summary. Considerations of this analysis focus on the issues of the axiological assumptions of Operational Programme Intelligent Development, and the dilemmas of values which these assumptions can hidden. Dilemmas of values are an integral part of any system of values, but awareness of their existence can help to make positive changes in the systems.

Keywords: axiology, values, Intelligent Development, axiological dilemmas, scientific misconduct

1. Wstęp

Od momentu kiedy Peter F. Drucker pod koniec lat dziewięćdziesiątych XX wieku ogłosił nadejście społeczeństwa wiedzy¹, a wraz z nim konieczność budowania skutecznych

¹ Drucker P.F.: Myśli przewodnie Druckera. MT Biznes, Warszawa 2002, s. 446-447.

systemów organizacji², umożliwiających syntezę poszczególnych fragmentów wiedzy dzięki dobrze zarządzanym instytucjom, zatrudniającym specjalistów, stało się jasne, że procesy koordynowania działań, czyli zarządzania nimi, są konieczną funkcją społeczną³. Jednym z istotnych elementów tej funkcji jest proces planowania, czyli ustalenia dokąd zmierzamy oraz czego potrzebujemy, żeby to osiągnąć⁴. To, dokąd zmierzamy, jest przede wszystkim pytaniem o cel, ale także o jego znaczenie, dlatego jednym z początkowych etapów planowania jest opracowanie misji i określenie wartości, jakimi organizacja zamierza się kierować, czyli określenie podstaw aksjologicznych działania organizacji. Warunkiem skuteczności planowania jest spójność przyjmowanych celów i kierunków działania. Należy jednak pamiętać, że przy formułowaniu ogólnych ram aksjologicznych dla podejmowanych działań nie da się uniknąć dylematów wartości, które będą pojawiały się podczas realizacji planów. Dylematy, konkretyzując się w określonych sytuacjach, będą wymagały decyzji (im bardziej świadome ich podejmowanie, tym większa szansa na uzyskanie rozwiązań korzystnych w dłuższej perspektywie czasowej, uwzględniających szersze spektrum wartości). Ten wymóg wydaje się szczególnie istotny w przypadku działań dotyczących nie tyle pojedynczych organizacji, ile społeczeństw, państw, związków państw lub globalnie rozumianego społeczeństwa.

Przyjmuje się, że dylematy wartości są nieodłącznym elementem każdego systemu wartości, ale świadomość ich zachodzenia pomaga w ich przewyciężaniu, pozwala także rozumieć, jakiego rodzaju konsekwencje wiążą się z dominacją określonego rodzaju wartości i ułatwia aktualizującą go weryfikację.

Niniejsze rozważania są próbą analizy sformułowanych podstaw aksjologicznych zawartych w Narodowym Programie Rozwoju, dotyczących Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój. Trudno jest przebadать wszystkie założenia Inteligentnego Rozwoju pod tym kątem, dlatego skupiono się na tych obszarach, które łączą przedsiębiorczość z nauką.

² P.F. Drucker mówi wręcz o tym, że „społeczeństwo wiedzy jest społeczeństwem organizacji, w którym praktycznie każde zadania społeczne jest wypełniane przez organizację”. Patrz: Drucker P.F.: *Myśli przewodnie Druckera*. MT Biznes, Warszawa 2002, s. 445. Konsekwencją tego jest duży rozwój organizacji, bo tylko organizacje są w stanie koordynować i wykorzystać wiedzę ekspercką, a taki charakter ma wiedza „ludzi wiedzy”. Wiedza poszczególnych jednostek jest wiedzą specjalistyczną, dotyczącą tylko wąskiego obszaru rzeczywistości, i w takim sensie nie ma znaczenia, nabiera go dopiero w kontekstach innej specjalistycznej wiedzy, a konteksty te mogą zapewnić jedynie organizacje. „Społeczeństwo wiedzy jest społeczeństwem organizacji, w którym praktycznie każde zadania społeczne jest wypełniane przez organizację”. Patrz: Osika G.: *Społeczeństwo wiedzy czy społeczeństwo informacji?*, [w:] Broda J., Musiał A., Rąb J. (red.): *Świadek Petera Druckera. Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju Nauki Polskiej*, Zabrze 2008, s. 129, www.depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/1905/Spo%C5%82ecze%C5%84stwo+wiedzy+_w%C5%82a%C5%9Bciwy_.pdf?sequence=1.

³ Drucker P.F.: *op.cit.*, s. 461.

⁴ Schermerborn J.R.: *Management for Productivity*. John Wiley & Sons Inc., New York 1993, p. 190.

2. Aksjologiczne aspekty ludzkiego działania

Aksjologia⁵ odnosi się do typowego dla człowieka oceniającego stosunku do rzeczywistości. „Ocenianie jest jedną z naszych funkcji życiowych, jak oddech czy sen. [...] Nie dziwi więc, że i sama czynność oceny, i to, na co się ta czynność kieruje – czyli rzeczywiste lub domniemane wartości – pobudzało zawsze refleksję filozoficzną”⁶, stwierdza Bogusław Wolniewicz w artykule poświęconym aksjologicznej koncepcji Henryka Elzenberga, uświadamiając jednocześnie fundamentalność problematyki aksjologicznej dla wszelkich form namysłu. Ze względu na to, że niniejsze rozważania nie mają charakteru przeglądownego, nie chodzi w nich bowiem o prześledzenie głównych wątków czy też rozwijanych w ramach konkretnych szkół filozoficznych propozycji rozwiązań⁷, pominięte zostaną historyczne odniesienia do omawianej problematyki.

Natomiast głównym celem tego „wprowadzenia do aksjologii” jest uchwycenie wartościującego aspektu, który jest wpisany w każde ludzkie działanie, wartości są tym, co kieruje działaniami, jak przekonuje Władysław Zuziak, „każde działanie zamierzone w założeniu domaga się istnienia, wartości”⁸, ponieważ „dla ludzkiego działania musi być coś cennego, by móc do tego dążyć”⁹. Z punktu widzenia swojej aktywności człowiek odnosi się do wartości z dwóch podstawowych powodów: po pierwsze, wartości „określają kierunek, to jest bliższy i dalszy cel działania. Stanowią wtedy kryterium wyboru i dążeń człowieka i nadają sens jego działaniom i życiu”¹⁰. W takim sensie wartości są niezbędne do dokonywania ocen i podejmowania decyzji, ale wartości także osadzają ontologicznie kryteria oceny, pozwalają odpowiedzieć na pytanie o to, co jest i jakie to ma znaczenie. Z aktywnością ludzką zawsze wiąże się jakieś kryterium pozwalające uznać ją za sensowną, stoją jakieś racje uzasadniające działania i w takim znaczeniu działanie uznaje się za racjonalne.

⁵ „Wyodrębnienie problematyki wartości w autonomiczną naukę aksjologie dokonało się dopiero na przełomie XIX i XX wieku. Nazwy aksjologia po raz pierwszy użył P. Lapie, a później E. von Hartmann, lecz sama problematyka aksjologiczna jest tak stara, jak stara jest problematyka dobra w filozofii. W XIX wieku R.H. Lotze stworzył odrębną dyscyplinę – filozofię wartości”, patrz: Janiga W.: Funkcje wartości w osobowości. „Studia Warmińskie”, XLIII. Przemysł 2006, s. 226; Hart S.L.: Axiology – Theory of Values, [w:] „Philosophy and Phenomenological Research”, No. 32(1), 1971, p. 29.

⁶ Wolniewicz B.: Z aksjologii Elzenberga. „Etyka”, nr 25, 1990, s. 7.

⁷ Dla pogłębienia tej problematyki warto odwołać się do takich pozycji jak: Elzenberg H.: Wartość i człowiek. Wydawnictwo Naukowe Mikołaja Kopernika, Toruń 2012; Tischner J.: Myślenie według wartości. Znak, Kraków 2011; Prusik W.: Fenomenologia wartości Max Scheller i Nicolai Hartmann. Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2011.

⁸ Zuziak W.: Czy aksjologia może przezwyciężyć ponowoczesny kryzys wartości? „Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria”, nr 2(82), 2012, s. 301.

⁹ Ibidem, s. 301.

¹⁰ Klimczak B.: Aksjologiczne uwikłanie ekonomii. „Annales. Etyka w życiu gospodarczym (Annales. Ethics in Economic Life)”, nr 17(1), 2014, s. 10.

Zdaniem W. Zuziaka każda dziedzina ludzkiego działania wytwarza jakiś model działań uznawanych za znaczące, jest on oparty na zróżnicowanych konfiguracjach wartości. I kiedy stawiamy działaniom warunek racjonalności, to musimy mieć świadomość, że „za racjonalne przyjmuje się działania i sądy, które w danej grupie odpowiadają celom, ustalonej hierarchii wartości i regułom uznawanym za słuszne dla realizacji wyznaczonych celów”¹¹. Jednocześnie w każdy model racjonalności jest wpisana pewna wizja tego, kim jest człowiek i czym jest rzeczywistość, i to właśnie na tych wyobrażeniach opiera się przyjmowany paradygmat działania, który wyznacza cele i dostarcza kryteriów do ustalania hierarchii wartości koniecznej do realizacji tych celów. „Sądy i działania pozostają racjonalne, o ile nie podważają przyjętej wizji i wiążących się z nią hierarchii wartości. [...] Każdy rodzaj racjonalności odwołuje się przy tym do jakiegoś wyobrażenia rozumności i do jakiejś formy rozumu, który tę rozumność, według określonych zasad, mógłby wydobywać”¹². Podążając tym tropem, za racjonalny model działania można uznać taki, który opiera się na wewnętrznie spójnym systemie wartości, ufundowanym na określonej wizji rzeczywistości i roli, jaką odgrywa w niej człowiek. W tym kontekście aksjologia staje się teorią działania, która dąży do zrozumienia rzeczywistości ludzkiej w działaniu, badając, jak człowiek realizuje własne pragnienia, artykułując je przez wartości i cele¹³.

Tym, co już na pierwszy rzut oka wydaje się problematyczne, jest postulowana spójność systemu wartości, która może być trudna do zachowania z kilku powodów. Po pierwsze, przy wspólnym działaniu poszczególne jednostki mogą funkcjonować w odmiennych modelach racjonalności (typowym przykładem są różnice światopoglądowe), a po drugie jednostki uczestniczą w różnych paradygmatach racjonalności przez konieczność wchodzenia w wielorakie role, inny jest model racjonalności ekonomicznej, a inny religijnej, stąd można mówić o sfragmentaryzowaniu modeli racjonalnego działania. Z takimi dylematami aksjologicznymi należy się liczyć w sytuacjach, kiedy nie ma jasnych kryteriów u wspólniających, bo nakładające się rodzaje racjonalności wykluczają się wzajemnie lub też trudno jednoznacznie ocenić, który powinien stać się dominujący. Dotyczy to szczególnie sytuacji, w których działanie opiera się na wzajemnych, niemożliwych do wyeliminowania współzależnościach typowych dla społeczeństw o strukturze sieciowej.

¹¹ Zuziak W.: Czy aksjologia może przewyciężyć ponowoczesny kryzys wartości? „Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria”, nr 2(82), 2012, s. 301.

¹² Ibidem, s. 301.

¹³ Henry M.: Etyka i kryzys współczesnej kultury, [w:] Gielarowicz A., Grzywacz R. (red.): Michel Henry – fenomenolog życia. WAM, Kraków, s. 74-75.

3. Aksjologiczne podstawy Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój

Inteligentny Rozwój jest programem operacyjnym dotyczącym sposobów przygotowania i realizacji planów rozwojowych dla Polski na lata 2014-2020. Zgodnie z założeniami programu operacyjne to dokumenty służące realizacji Narodowego Planu Rozwoju, dotyczące możliwości absorpcji unijnych środków pomocowych. Dokumenty te składają się ze spójnego zestawienia priorytetów operacyjnych i wskazań konkretnych działań. Zadaniem programów operacyjnych jest ustalenie:

- zasad koordynacji i współdziałania organów administracji rządowej, organów administracji samorządowej, partnerów społecznych i gospodarczych,
- zasad współdziałania z instytucjami wspólnot europejskich oraz organizacjami międzynarodowymi,
- instrumentów finansowych,
- systemu instytucjonalnego,
- systemu programowania, monitorowania, sprawozdawczości, oceny i kontroli¹⁴.

Swoim zasięgiem programy te mogą obejmować cały kraj (programy krajowe), województwo (programy regionalne) i sektor gospodarki (programy sektorowe). Są one sporządzane przez państwo członkowskie i następnie zatwierdzane przez Komisję Europejską. Każdy z programów określa typy przedsięwzięć, na które udzielane jest wsparcie finansowe oraz podmioty, które mogą ubiegać się o środki pomocowe¹⁵.

„Inteligentny Rozwój, rozumiany jako wzrost gospodarczy oparty na wiedzy i innowacji”¹⁶, jest jednym spośród trzech priorytetów strategii Europa 2020. Głównym celem rozwojowym Polski do roku 2020, określonym w Strategii Rozwoju Kraju 2020 (SRK¹⁷), jest wzmocnienie i wykorzystanie gospodarczych, społecznych i instytucjonalnych potencjałów zapewniających szybszy i zrównoważony rozwój kraju oraz poprawę jakości

¹⁴ Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o Narodowym Planie Rozwoju (DzU z 2004 r., nr 116, poz. 1206, rozdział 1, art. 1. Przepisy ogólne).

¹⁵ Berkowska E.: Programy operacyjne, www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/BASLeksykon.xsp?id=C053348597158B5CC1257A59003C3C67&litera=P, dostęp 22.01.2015.

¹⁶ Program Operacyjny Inteligentny Rozwój 2014-2020. Warszawa 2014, www.mir.gov.pl/fundusze/Fundusze_Europejskie_2014_2020/Documents/POIR_do_KE_10012014.pdf s. 14, dostęp 27.02.2015.

¹⁷ Strategia Rozwoju Kraju 2020 (ŚSRK) jest elementem nowego systemu zarządzania rozwojem kraju, którego fundamenty zostały określone w znowelizowanej Ustawie z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (DzU z 2009 r., nr 84, poz. 712, z późn. zm.) oraz w przyjętym przez Radę Ministrów 27 kwietnia 2009 r. dokumencie Założenia systemu zarządzania rozwojem Polski, patrz: Strategia Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo. Konkurencyjna gospodarka. Sprawne państwo. Dokument przyjęty decyzją Rady Ministrów w dniu 25 września 2012 roku. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012, s. 5, www.mir.gov.pl/rozwoj_regionalny/Polityka_rozwoju/SRK_2020/Documents/Strategia_Rozwoju_Kraju_2020.pdf, 27.02.2015.

życia ludzi. W SRK wskazano na potrzebę wsparcia innowacyjnych przedsiębiorstw, finansowania badań naukowych i prac rozwojowych oraz rozwoju instytucji otoczenia biznesu, czemu będzie służyć realizacja następujących celów szczegółowych strategii:

- Wzrost wydajności gospodarki.
- Zwiększenie innowacyjności gospodarki¹⁸.
- Rozwój sektora nauki.
- Zwiększenie współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami a sektorem nauki.
- Zapewnienie wysokiej jakości otoczenia biznesu sprzyjającego podnoszeniu innowacyjności przedsiębiorstw¹⁹.

W tym dla rozwoju sektora nauki przewiduje się realizację następujących celów:

- Wsparcie przedsiębiorstw w obszarach innowacyjności i działalności badawczo-rozwojowej.
- Zwiększenie stopnia komercjalizacji badań naukowych przez budowę powiązań pomiędzy nauką i gospodarką.
- Podniesienie jakości i interdyscyplinarności oraz umiędzynarodowienia badań naukowych²⁰.

W Narodowym Programie Rozwoju ustalono podstawy aksjologiczne podejmowanych w ramach programów operacyjnych działań. „Za wartości podstawowe przyjęto:

1. **Obywatelską suwerenność jednostki**, tj. swobody obywatelskie i gospodarcze, przedsiębiorczość, innowacyjność, prawo do autonomii i samorealizacji, poczucie odpowiedzialności za jakość własnego życia i za dobro wspólne, aktywność społeczną i polityczną sprzyjającą łaadowi demokratycznemu.
2. **Spójność i solidarność społeczną**, tj. równe szanse wszystkich społeczności i grup społecznych, silna tożsamość kulturowa na poziomie lokalnym i regionalnym, usunięcie wszelkiej dyskryminacji i integracja wykluczonych.
3. **Zrównoważony rozwój**, tj. ukierunkowanie działań na poprawę jakości życia obecnych i przyszłych pokoleń, przy zapewnieniu ochrony i zachowania zasobów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego oraz właściwej struktury demograficznej społeczeństwa.
4. **Ochrona rynku i konkurencji**.
5. **Zapewnienie równego dostępu do sądu** i ochrony konstytucyjnych praw.

¹⁸ Program Operacyjny Inteligentny Rozwój 2014-2020, Warszawa 2014, www.mir.gov.pl/fundusze/Fundusze_Europejskie_2014_2020/Documents/POIR_do_KE_10012014.pdf s. 14, dostęp 27.02.2015.

¹⁹ Założenia realizacji Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój 2014-2020, www.poig.2007-2013.gov.pl/2014_2020/Documents/Zalozenia_PO_IR_maj_2013.pdf, s. 14, dostęp 27.02.2015.

²⁰ Ibidem, s. 14.

6. Dialog obywatelski i partnerstwo społeczne.

7. Kształtowanie partnerskich relacji Polski z państwami demokratycznymi oraz jej uczestnictwo w globalnej polityce i gospodarce²¹.

Przyjęto także „zasady sprzyjające realizacji podstawowych wartości, do których zaliczono:

1. **Uznanie wykształcenia, wiedzy, informacji i kultury** za fundament społeczno-gospodarczego rozwoju.
2. **Pomocniczość państwa**, czyli umacnianie samorządności terytorialnej i społeczeństwa obywatelskiego, przy zachowaniu autonomii i partnerstwa w relacjach między administracją państwową oraz strukturami samorządowymi i pozarządowymi.
3. **Politykę prorodzinną**, tj. przyczynianie się do wyższego poziomu dzietności, gwarantująca prawidłowy rozwój dzieci i promująca partnerski model rodziny²².

Zaprezentowane powyżej fragmenty zostały zaczerpnięte z opublikowanych dokumentów asygnowanych przez Narodowy Program Rozwoju, w wielu przypadkach są to cytaty z dokumentów, chodziło o wierne odtworzenie treści, które będą poddawane analizie.

4. Możliwe obszary dylematów aksjologicznych

Dzięki dużej ogólności założenia aksjologiczne sformułowane w ramach Narodowego Planu Rozwoju wydają się mieć charakter uniwersalny, możliwy do zaakceptowania w różnorodnych modelach racjonalności, ale przy pewnej konkretyzacji planowanych kierunków działania aksjologiczna spójność przestaje być tak oczywista i zaczynają się wyłaniać obszary mogące stać się źródłem dylematów wartości.

Jednym z obszarów, gdzie spotykają się dwa rodzaje aksjologicznej racjonalności, jest łączenie działań biznesowych z nauką. Nakładanie się na siebie tych dwóch porządków wartości wydaje się szczególnie istotne z punktu widzenia wyznaczonych w PO IR głównych celów, do których zalicza się wsparcie przedsiębiorstw w obszarach innowacyjności i działalności badawczo-rozwojowej oraz zwiększenie stopnia komercjalizacji badań naukowych przez budowę powiązań pomiędzy nauką i gospodarką²³. W analizie świadomie pominięto sytuacje, które stanowią niekwestionowane przykłady naruszenia zasad etycznych,

²¹ Wstępny projekt Narodowego Planu Rozwoju na lata 2007-2013 przyjęty przez Radę Ministrów i skierowany do ogólnonarodowej debaty, Warszawa 2005, www.google.pl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCAQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.czuwaj.pl%2Fart_glowny%2FNPR.ppt&ei=Nh_IVOzKIa_uUfWMhIgE&usg=AFQjCNGvalKRAb8gGDfn1fy-7FU2bAJTrw.

²² Ibidem.

²³ Założenia realizacji Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój 2014-2020, http://www.poig.2007-2013.gov.pl/2014_2020/Documents/Zalozenia_PO_IR_maj_2013.pdf, s. 14, dostęp 27.02.2015.

takie jak fabrykowanie wyników na zlecenie, w tym przypadku chodzi raczej o odsłonięcie systemowych słabości mogących być przyczyną dylematów aksjologicznych; zgodnie z przyjętą tezą rozpoznanie ich pozwoli na ich eliminację.

W dobie kapitalizmu kognitywnego, informacyjizmu i dominacji tzw. gospodarki kreatywnej²⁴ rynkowa wartość wiedzy jest oczywista, a mariaż przedsiębiorstw z nauką ze wszech miar korzystny. Powstaje pytanie, czy w obecnej formie jest to korzyść obustronna i czy będzie korzystna w dłuższej perspektywie czasowej? Tutaj odpowiedzi nie są już tak oczywiste; na nieoczywisty zysk nauki zwraca uwagę Sheldon Krimsky, pokazując, jak kategorie „postępu naukowego” i „poprawy kondycji społeczeństwa” zostały zastąpione pojęciami „komercjalizacji wiedzy” oraz „transferu wiedzy”. Jego zdaniem obecnie powszechnie akceptowane jest przekonanie, że „wyższe uczelnie powinny nauczyć się generować zyski poprzez wchodzenie w partnerską współpracę z sektorem prywatnym oraz sprzedawanie swojej wiedzy i opatentowanych wynalazków. Zgodnie z tym poglądem uczelnie po prostu siedzą na pieniądzach zamrożonych w pracy intelektualnej ich naukowców. W ten sposób ukuto nowe pojęcie sukcesu uniwersytetu: «współpraca między uczelnią a przemysłem», «transfer technologii» oraz «własność intelektualna»²⁵. Działalność naukowa oraz wiedza będąca jej efektem przestała mieć charakter autoteliczny, pojawiło się tzw. menadżerskie podejście do nauki, dla którego typowe jest: tworzenie wiedzy nastawionej na praktyczne wykorzystanie; stosowanie użyteczności jako podstawowego kryterium oceny efektów; profesjonalne zarządzanie działaniami naukowymi; przekładanie wiedzy na wymierne rezultaty, czyli usługi techniczne, innowacje techniczne i społeczne, ekspertyzy, konsultacje, kształcenie, patenty, licencje, prototypy itp.²⁶ To menadżerskie, z samego założenia systemowe podejście do nauki, niezależnie od pozytywnego wpływu na procesy wiedzytwórcze, może się okazać destrukcyjne dla tych tak atrakcyjnych dla biznesu zasobów, jakimi są kreatywność i innowacyjność. J. Kozłowski wskazuje, „że największe postępy w badaniach są dziełem uczonych, którym pozwala się rozwijać własne zainteresowania. Najbardziej twórcze umysły są najskuteczniejsze wtedy, gdy mogą kierować się swą własną logiką i zainteresowaniami naukowymi. Nie można z góry określić, jaka część wiedzy podstawowej pomoże w rozwiązaniu pojedynczego praktycznego problemu. Gdy uczeni szukają odpowiedzi na naglące, praktyczne problemy, czynią postępy korzystając z istniejącego zasobu wiedzy podstawowej. Gdy zasób jest niedostateczny, postęp nie

²⁴ Są to określenia systemu ekonomicznego, w którym głównym źródłem wartości ekonomicznej stają się innowacje oraz stosowanie i wytwarzanie wiedzy.

²⁵ Krimsky S.: Nauka skorumpowana? O niejasnych związkach nauki i biznesu. Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2006, s. 20-21.

²⁶ Kozłowski J.: Twórcza swoboda czy sterowanie nauką. Forum Społeczeństwa Informacyjnego Środowisk Technicznych, Regionalnych i Wiejskich, www.forumsitr.pl/biuletyn/dyskusje/29-tworcza-swoboda-czy-sterowanie-nauka.

zachodzi nawet pomimo wielkich programów rządowych”²⁷. Jest to jeden z dylematów aksjologicznych, który jest generowany na styku nauki i biznesu: wartości której racjonalności powinny dominować?, ale też: co biznes straci w dłuższej perspektywie, kiedy nauka w całości podda się jego racjonalności.

Kolejna wyłaniająca się trudność, wynikająca z rynkowego podejścia do działalności naukowej, dotyczy konkurencyjności usług; poszczególne jednostki, instytucje naukowe muszą budować wysoką pozycję na rynku, ta konieczność pozycjonowania się prowokuje do podejmowania działań sprzecznych z metodologią pracy naukowej²⁸, tj. nieujawniania pełnych wyników, wykorzystywania metod niemożliwych do odtworzenia itp. lub wręcz do naruszania etyki, czyli plagiowania, fałszowania wyników itp.²⁹

Ostatni z proponowanych do rozważenia dylematów wiąże się z deklarowanym w założeniach Inteligentnego Rozwoju wsparciem dla pól badawczych zawartych w tzw. KIS (Krajowa Inteligentna Specjalizacja); zaliczono do nich:

- biotechnologie przemysłowe,
- nanoprocesy i nanoprodukty,
- zaawansowane systemy wytwarzania i materiały,
- technologie informacyjne i telekomunikacyjne,
- mikroelektronikę,
- fotonikę,
- technologie kogeneracji i racjonalizacji gospodarowania energią,
- surowce naturalne,
- zdrowe społeczeństwo,
- zieloną gospodarkę³⁰.

Jak widać, w rozpoznanych polach badawczych brakuje odniesień do nauk humanistycznych, które są kluczowe z punktu widzenia kulturowego osadzenia jakichkolwiek wytworów ludzkich, nadawania im znaczeń, rozumienia ich psychologicznych, socjologicznych konsekwencji, umiejscawiania ich w konkretnych wizjach rzeczywistości,

²⁷ Ibidem.

²⁸ Przykładem jest bardzo niski procent ujawniania tzw. negatywnego weryfikowania hipotez badawczych z 30% w latach 90. liczba spadła do 14%, patrz: Problems with Scientific Research. How Science Goes Wrong. „The Economist”, 2013, www.economist.com/news/leaders/21588069-scientific-research-has-changed-world-now-it-needs-change-itself-how-science-goes-wrong, dostęp 1.02.2015.

²⁹ Głęb A.: Nieuczciwy naukowiec, czyli o wykroczeniach moralnych w badaniach, <http://dolina.biotechnologiczna.pl/kalendarz/konferencje/nieuczciwy-naukowiec-czyli-o-wykroczeniach-moralnych-w-badaniach/>, dostęp 1.02.2015; Drenth P.J.D.: Rzetelność naukowa – przedmiot stałej troski. „Zagadnienia Naukoznawstwa”, nr 3-4(165-166), 2005, s. 241-350; Rice K.: Why You Can't Trust Research: 3 Problems with Quality of Science. „Science in Balance” 2013, <http://curt-rice.com/2013/02/06/why-you-cant-trust-research-3-problems-with-the-quality-of-science/>, dostęp 1.02.2015.

³⁰ Krajowa Inteligentna Specjalizacji, Ministerstwo Gospodarki, s. 9, www.mg.gov.pl/files/upload/15049/Krajowa%20inteligentna%20specjalizacja.pdf, dostęp 1.02.2015.

tj. rozumienia człowieka w wytwarzanym przez niego świecie. W naukach humanistycznych osadzony jest także aksjologiczny element procesu planowania, tego czegoś, do czego warto dążyć, co tworzy wizję, wybiegający w przyszłość aspekt ludzkiego działania. Nawet jeżeli pomija się autoteliczną perspektywę, rozumienie dla samego rozumienia, w naukach humanistycznych tkwi potencjał strategicznego ukierunkowywania ludzkich zachowań, nakłaniania do proekologicznych działań, do zdrowego trybu życia, do propagowania odnawialnych źródeł energii, tworzenia rynku dla produktów z innowacyjnych materiałów itp. Wydaje się, że KIS nie uwzględnia tego potencjału; może to rodzić już nie tyle dylemat, ile raczej lukę aksjologiczną.

5. Podsumowanie

Celem niniejszych rozważań była próba przeanalizowania aksjologicznych podstaw zawartych w Narodowym Programie Rozwoju, dotyczących Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój. Ze względu na brak możliwości przebadania wszystkich wątków skupiono się na tych obszarach, które łączą przedsiębiorczość z nauką. Przyjęto, że dylematy wartości są nieodłącznym elementem każdego systemu wartości, ale świadomość ich zachodzenia pomaga w ich przewyciężaniu, pozwala także rozumieć, jakiego rodzaju konsekwencje wiążą się z dominacją określonego rodzaju wartości i dzięki temu ułatwiają podejmowanie działań dostosowawczych.

W założeniach PO Inteligentny Rozwój wskazano następujące problematyczne obszary: dylematy wartości związane z dominacją racjonalności biznesowej, tj. możliwe konsekwencje przewagi myślenia o nauce w kategoriach komercjalizacji, oraz rynkowe podejście do „usług naukowych”, które prowokuje rezygnację z rzetelności naukowej na rzecz manipulowania wywieranym wrażeniem. Ostatni z rozpoznanych dylematów aksjologicznych dotyczy marginalizacji nauk humanistycznych, które z punktu widzenia wartości wydają się kluczowe.

Sceptycy za dowód istnienia tych dylematów uznaliby powołanie w ramach struktur unijnych grupy roboczej – *Working Group on Research Integrity*³¹, której zadaniem jest promowanie uczciwości badawczej, zapobieganie wykroczeniom, zwiększenie przejrzystości przez badanie przypadków nierzetelności. Można także w fakcie powołania takiej grupy dopatrywać się potwierdzenia zakładanej tezy, tj. że świadomość istnienia dylematów wartości i konsekwencji z nich wynikających pomaga w podejmowaniu działań zaradczych. Wypracowywane przez grupę rozwiązania są obowiązujące także dla PO Inteligentny Rozwój.

³¹ Working Group on Research Integrity, [in:] Science Europe, www.scienceeurope.org/policy/working-groups/Research-Integrity, dostęp 1.02.2015.

Bibliografia

1. Berkowska E.: Programy operacyjne, www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/BASLeksykon.xsp?id=C053348597158B5CC1257A59003C3C67&litera=P, dostęp 22.01.2015.
2. Drenth P.J.D.: Rzetelność naukowa – przedmiot stałej troski. „Zagadnienia Naukoznawstwa”, nr 3-4(165-166), 2005.
3. Drucker P.F.: Myśli przewodnie Druckera. MT Biznes, Warszawa 2002.
4. Elzenberg H.: Wartość i człowiek. Wydawnictwo Naukowe Mikołaja Kopernika, Toruń 2012.
5. Głąb A.: Nieuczciwy naukowiec, czyli o wykroczeniach moralnych w badaniach, <http://dolinabiotechnologiczna.pl/kalendarz/konferencje/nieuczciwy-naukowiec-czyli-o-wykroczeniach-moralnych-w-badaniach/>, dostęp 1.02.2015.
6. Hart S.L.: Axiology – Theory of Values. „Philosophy and Phenomenological Research”, No. 32(1), 1971.
7. Henry M.: Etyka i kryzys współczesnej kultury, [w:] Gielarowicz A., Grzywacz R. (red.): Michel Henry – fenomenolog życia. WAM, Kraków 2010.
8. Janiga W.: Funkcje wartości w osobowości. „Studia Warmińskie”, XLIII, 2006.
9. Kerr C.: The Uses of the University. Harvard University Press, Cambridge 2001.
10. Klimczak B.: Aksjologiczne uwikłanie ekonomii. „Annales. Etyka w życiu gospodarczym (Annales. Ethics in Economic Life)”, nr 17(1), 2014.
11. Kozłowski J.: Twórcza swoboda czy sterowanie nauką. Forum Społeczeństwa Informacyjnego Środowisk Technicznych, Regionalnych i Wiejskich, www.forumsitr.pl/biuletyn/dyskusje/29-tworcza-swoboda-czy-sterowanie-nauka, dostęp 1.02.2015.
12. Krajowa Inteligentna Specjalizacja, Ministerstwo Gospodarki, www.mg.gov.pl/files/upload/15049/Krajowa%20inteligentna%20specjalizacja.pdf, dostęp 1.02.2015.
13. Krimsky S.: Nauka skorumpowana? O niejasnych związkach nauki i biznesu. Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2006.
14. Osika G.: Społeczeństwo wiedzy czy społeczeństwo informacji?, [w:] Broda J., Musiał A., Rąb J. (red.): Świadectwo Petera Druckera. Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju Nauki Polskiej, Zabrze 2008, www.depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/1905/Spo%C5%82ecze%C5%84stwo+wiedzy+_w%C5%82a%C5%9Bciwy_.pdf?sequence=1.
15. Problems with Scientific Research. How Science Goes Wrong. „The Economist”, 2013, www.economist.com/news/leaders/21588069-scientific-research-has-changed-world-now-it-needs-change-itself-how-science-goes-wrong, dostęp 1.02.2015.
16. Program Operacyjny Inteligentny Rozwój 2014-2020, Warszawa 2014, www.mir.gov.pl/fundusze/Fundusze_Europejskie_2014_2020/Documents/POIR_do_KE_10012014.pdf, 27.02.2015.

17. Prusik W.: Fenomenologia wartości Max Scheller i Nicolai Hartmann. Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2011.
18. Rice K.: Why You Can't Trust Research: 3 Problems with Quality of Science. „Science in Balance”, 2013, <http://curt-rice.com/2013/02/06/why-you-cant-trust-research-3-problems-with-the-quality-of-science/>, dostęp 1.02.2015.
19. Schermerborn J.R.: Management for Productivity. John Wiley & Sons, Inc., New York 1993.
20. Strategia Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo. Konkurencyjna gospodarka. Sprawne Państwo. Dokument przyjęty decyzją Rady Ministrów w dniu 25 września 2012 roku. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012, www.mir.gov.pl/rozwój_regionalny/Polityka_rozwoju/SRK_2020/Documents/Strategia_Rozwoju_Kraju_2020.pdf, 27.01.2015.
21. Tischner J.: Myślenie według wartości. Znak, Kraków 2011.
22. Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o Narodowym Planie Rozwoju (DzU z 2004 r., nr 116, poz. 1206, rozdział 1, art. 1). Przepisy ogólne.
23. Wolniewicz B.: Z aksjologii Elzebnega. „Etyka”, nr 25, 1990, http://etyka.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2014/07/Etyka25_B_Wolniewicz.pdf.
24. Working Group on Research Integrity, [in:] Science Europe, www.scienceurope.org/policy/working-groups/Research-Integrity, dostęp 1.02.2015.
25. Założenia realizacji Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój 2014-2020, www.poig.2007-2013.gov.pl/2014_2020/Documents/Zalozenia_PO_IR_maj_2013.pdf, dostęp 27.01.2015.
26. Zuziak W.: Czy aksjologia może przewyciężyć ponowoczesny kryzys wartości? „Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria”, nr 2(82), 2012.

Abstract

The main issue of this article was axiological foundations of Operational Programme Intelligent Development, which is a part of National Development Plan. The objective of the study was to investigate the axiological principles of Intelligent Development and possible dilemmas of values. It was assumed that the dilemmas are an integral part of every system, but awareness of their existence helps to make positive changes in the system. It is difficult to examine all the assumptions of Intelligent Development, therefore analyses focuses on the links between science and business. This article should be treated as only a sketch of research on the discussed problems.